

внутрішній ринок за рахунок вітчизняних виробників. Враховуючи геополітичне становище, економічні та історичні особливості держави, можна зробити висновок про переваги вступу України в Зону вільної торгівлі Співдружності Незалежних Держав, Митного Союзу в складі Росії, України, Білорусі, а в перспективі – вступу України до Євразійського Союзу.

Список літератури

1. Ключевська А. В. Альтернативи інтеграції України: Схід чи Захід? / А. В. Ключевська // Бізнес-навігатор. – 2010. – № 3. – С. 34–37.
2. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://www.ukrstat.gov.ua>>.
3. Лукашин Ю. Вопрос на \$219 миллиардов / Ю. Лукашин // Еженедельник 2000. – 2012. – № 4. – С. 23–24.
4. Свенчіцькі М. Зони вільної торгівлі чи митний союз? / М. Свенчіцькі. – К. : Аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки, 2010. – 82 с.
5. Шнирков О. Передумови та наслідки створення поглибленої торгівлі між Україною та ЄС / О. Шнирков // International Review: відносини Україна – ЄС: у вимірі року. – 2008. – № 1. – С. 32–33.
6. Путин В. В. Новый интеграционный проект для Евразии – будущее, которое рождается сегодня / В. В. Путин // Известия. – 2011. – С. 2–3.

Отримано 30.03.2012. ХДУХТ, Харків.

© О.Л. Шелест, 2012

УДК 658.589

С.В. Лабунська, канд. екон. наук (*ХНЕУ, Харків*)

ГНОСЕОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ. ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМИ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА

На основі монографічного аналізу класичних та сучасних літературних періоджерел здійснено науково обґрунтовану структурування процесу генерування знань у ході економічних досліджень проблем управління, в якому виділено теоретичну (методологічне, емпіричне та онтологічне знання) та практичну (інструментальне та методичне знання) складові.

На основе монографического анализа классических и современных литературных первоисточников проведена научно обоснованная структуризация процесса генерирования знаний в ходе экономических исследований проблем управления, в котором выделены теоретическая (методологическое, эмпирическое и онтологическое знание) и практическая (инструментальное и методическое знание) составляющие.

By means of monograph analysis of classic and modern source materials paper presents scientifically grounded structuring of the knowledge creation process in economic researches of management problems, in which theoretical (methodological, empirical and ontological knowledge) and practical (instrumental and methodical knowledge) parts are distinguished.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Прискорення змін у всіх сферах діяльності людства, у тому числі в науково-технічному, соціальному та економічному процесах, наявність багатofакторного різноспрямованого векторного впливу з боку макрота мікросередовища на суб'єкт господарювання, що за своєю дією дуже часто приводить до синергетичних явищ та складнопрогнозованих наслідків у діяльності останнього, породжують необхідність подальшого розвитку методологічних підходів до розробки концептуальних основ наукового дослідження проблеми управління інноваційними витратами суб'єкта господарювання як первинної ланки економічної системи.

Процеси глобалізації світового господарства, інтернаціоналізація всіх видів світових ринків підіймає на новий рівень проблему оновлення, розвитку та всебічного вдосконалення загальної методики економічних досліджень на підґрунті врахування новітніх підходів отримання знань як в економіці, так і в інших галузях науки. У своїх роботах нобелівський лауреат з економіки П. Кругман підкреслив, що за сучасних умов розвитку світового господарства в економічній науці відчувається необхідність її оновлення на всіх рівнях наукового пізнання [17]. При цьому слід зазначити, що прикладний аспект будь-яких економічних досліджень, з одного боку, має базуватися на загальній методології наукового пізнання, а з іншого – вести до загального оновлення цієї методології шляхом використання отриманих нових знань під час її формування, на кожному наступному рівні. У цьому контексті слід погодитися з думкою О.І. Ананьїна, що механізм генерування новітніх знань має охоплювати широке коло питань епістемологічного та методичного характеру та формуватися в процесі пізнання певних наукових поглядів та стандартів [2, с. 17].

Загальному розгляду питань гносеологічного аналізу, онтології та нормалізації економічних досліджень приділено багато уваги з боку класиків та сучасних науковців-економістів. Серед класичних робіт слід зазначити роботи Р. Акоффа, Г. Бергмана, Я. Карнаї, Н. Картрайта, В. Кондрагьєва, Ф. Кене, Т. Куна, Т. Лоусона, І. Лакотоса, В. Леонтгьєва, М. Лоренца, К. Маркса, К. Попера, Д. Рікардо, Д. Стюарта, А. Сміта, Дж. Форрестера, Й. Шумпетерата.

Серед сучасних вітчизняних та зарубіжних економістів слід відзначити роботи О.І. Ананьїна, І.В. Блауберга, В.Д. Базелевича, І.О. Болдирьова, Т.В. Гайдай, В.М. Гейца, Дж. Девіса, А.І. Зеленкова, А.М. Кизима, Г.Б. Клейнера, В.П. Котенко, П. Кругмана, І.В. Лаврова, П.М. Леоненка, І.П. Отенко, В.С. Пономаренка, О.І. Пушкаря, В.С. Стьопіна, В. Сміта, Ю.І. Трещевського, Е.Г. Юдіна.

При цьому залишається недостатньо визначеним рівень співвідношення загальних науково-методологічних підходів до формування нових знань у фундаментальному та прикладному аспектах економічних досліджень.

Мета та завдання статті. Слід зазначити, що в широкому розумінні методологія новітніх економічних досліджень вимагає подальшого осмислення та оновлення в бік її гармонізації та нормалізації. Перш за все це стосується питань поєднання методів нормалізації та емпіричного моделювання в процесі фундаментальних економічних досліджень: від визначення проблеми та формування основних принципів парадигм, у межах яких має висуватися наукова гіпотеза, до обрання інструментарію досліджень.

У вузькому розумінні проблема обрання підходів до розробки методології проведення прикладних досліджень у галузі управління витратами інноваційної діяльності підприємства містить подвійне завдання. Перша частина полягає у формулюванні та методологічному обґрунтуванні наукових гіпотез, визначенні пріоритетних напрямів дослідження, гармонізації та нормалізації категоріального апарату в межах використання чітко визначеного набору парадигмальних положень. Друга – в обранні інструментарію дослідження, який би відповідав методам наукового пізнання, сформованим на підставі поєднання емпіричного та нормативного підходу отримання нових знань. Вирішення окреслених завдань наведено в даній науковій статті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи наукові напрацювання з питань формування гносеологічного співвідношення емпіричного та нормативно-позитивістського початків у розвитку економічного пізнання, слід зазначити, що гносеологічні підходи до процесу наукового дослідження виникли в межах формування двох класичних шкіл, засновниками яких стали Джеймс Стюарт та Адам Сміт, погляди яких за суттю економічних досліджень суттєво різнилися.

На думку Дж. Стюарта, що викладена в роботі «Принципи дослідження політичної економії» [30], економіка базується на поєднанні трьох основних базових елементів: природи людини, яка

формує принципи її поведінки; історії, у значенні історичних умов прояву людської природи (історико-культурний соціум); моделі взаємодії природи людини та історичних умов існування, тобто тип у соціально-економічному ладу. На підставі цього у своїх дослідженнях Дж. Стюарт розмежовує позитивний та відносний прибутки, відзначаючи, що перший виходить із збільшення праці, наполегливості та майстерності, другий же є результатом реалізації товарів за завищеними цінами. Таким чином, у його працях простежується думка, що головна роль в економічному розвитку людства відводиться суб'єктивному людському фактору, а не дії фундаментальних економічних законів. При цьому слід зазначити, що Дж. Стюарт не відкидає дію так званих «природних» законів та факторів економічного розвитку суспільства, але чинники суб'єктивного характеру виносяться ним у самих дослідженнях та в їх гносеології на передній план.

Таких же поглядів, більшою чи меншою мірою, дотримуються його послідовники. Так, Ж.-Ш. Сімонді базує свої погляди на трудовій теорії, вважаючи, що вартість товару визначається витратами праці на її виробництво. У своїх роботах він відзначає взаємну суперечність між виробництвом і споживанням, розглядаючи останню в суб'єктивістсько-поведінковому аспекті [20].

Рікардо Д., просунувся значно далі за своїх попередників виокремивши три основні фактори виробництва: рента, капітал, робоча сила – та визначивши відповідно до них три класи в трудових відносинах: власники землі, власники капіталу, робітники. На підставі цієї класифікації він визначив три основні види доходів, відповідно до суті означених класів: прибуток, рента, заробітна плата [19]. У своїх роботах Д. Рікардо дотримується думки, що головним завданням економічної науки є визначення законів, які керують розподілом матеріальних благ між класами. Таким чином, Д. Рікардо впритул підійшов до визнання дії об'єктивних економічних законів, не розкривши при цьому саму нормативну суті такої дії.

Мілль Дж.-С. послідовник шкіл Рікардо та Сміта із точки зору суті економічних поглядів, дає розподіл політекономічних законів на незмінні – закони виробництва – та суб'єктивно-людські – закони розподілу [1], дотримуючись таким чином суб'єктивістської гносеологічної школи Стюарта.

На природно – суб'єктивні чинники розвитку економіки також указує Т.-Р. Мальтус у праці «Нарис про закон народонаселення», де питання впливу демографічних зрушень на стабільність суспільного розвитку розглядаються у прямій залежності від економічних та

природних чинників, які значною мірою зумовлюють суспільне відтворення та забезпечують економічну рівновагу розвитку суспільства. На його думку, суспільство перебуває в стані рівноваги, коли вдається досягти певного балансу між кількістю «споживчих благ» та кількістю населення, при цьому платоспроможність цього населення, як основний економічний фактор споживання, залишається в нього поза розглядом, тобто не визначається фактор дії об'єктивної сторони економічних законів [15].

Підсумовуючи вищерозглянуте, слід звернути увагу на те, що наукові підходи, основних представників цієї класичної школи щодо визначення суті економічних явищ та процесів, незважаючи на суттєві відмінності їх поглядів, базувалися на перебільшенні ролі людини та її міжособових відносин як суб'єктивного чинника побудови соціально-економічного укладу. Об'єктивна дія загальних економічних законів розвитку суспільства ними або не визначалася взагалі, або відсувалася на другий план.

Сучасний розвиток гносеологічного аспекту наукових досліджень рухається в бік об'єктивної нормалізації останніх, ґрунтуючись на визначенні парадигмальної платформи в загальній методології наукових досліджень. Але слід зазначити й неприпустимість відкидання дії суб'єктивних чинників у прояві дії соціально-економічних законів узагалі, у цьому полягає їх відмінність від дії інших природних законів як таких. При цьому зазначимо, що суб'єктивний аспект прояву дії таких законів дуже складно піддається формалізації, але може бути досліджений та описаний за допомогою емпіричного моделювання. Особливо це простежується під час розв'язання практично спрямованих економічних досліджень, пов'язаних із вирішенням певних завдань загального менеджменту підприємства.

На новій ланці розвитку економічного пізнання загальна ідейна спрямованість суб'єктивного підходу у процесі пізнання об'єктивних економічних реалій отримала подальший розвиток у теорії когнітивного прийняття рішень у менеджменті через не усвідомлене, але сформоване економічним досвідом уміння суб'єкта-менеджера сприймати та використовувати дію об'єктивних економічних законів для розв'язання економічних проблем забезпечення ефективної діяльності підприємства. В економічних дослідженнях термін «когнітивність» уперше був застосований в експериментальній економіці як спосіб отримання знання, що визначає здібності науковця до розумового сприйняття та осмислення зовнішньої інформації. Термін «когнітивність» в економічній науці набув широкого

розповсюдження завдяки працям нобелівського лауреата в галузі економіки за 2002 рік Вернона Сміта, в яких розглядалось використання мережевих методів у дослідженнях розвитку альтернативних ринкових механізмів [29]. Використання методів експериментальної економіки дало початковий імпульс для визнання експериментальних методів як самостійного напрямку дослідження в межах економічної теорії та підняло на новий рівень визначення співвідношення суб'єктивного та об'єктивного початків дослідження в економічній науці.

Представники іншої класичної школи, до яких належать А. Сміт та його послідовники, саме в підходах до гносеологічних аспектів економічних досліджень, визначальне місце в основі наукових досліджень відводили саме «природному», тобто об'єктивному чиннику, який має бути врахований та нормалізований у певних рамках, на кшталт дії фізичних законів. У своїх наукових дослідженнях А. Сміт підкреслює, що в умовах капіталістичного виробництва вартість формується з витрат, що містять заробітну плату, прибуток та ренту. Саме ці об'єктивно визначені елементи витрат А. Сміт вважає основними джерелами капіталістичного доходу та підставами для формування мінової вартості продукту, по суті відкидаючи людський фактор при формуванні ціни [21]. Приділяючи велику увагу розподілу праці як основному джерелу зростання продуктивності, Сміт на перший план виводить дію так званої «незримої руки», що визначає загальну ринкову рівновагу через «вільну гру» особистих людських інтересів, тобто економічний розвиток суспільства підпорядковує об'єктивним закономірностям.

У межах нормативно-об'єктивістського підходу формувалася і школа «фізіократів» не тільки у філософії, але й в економіці. Її видатними представниками були Ф. Кене, А. Тюрго, В. Мірабо, Г. Летрон та ін. Представники цієї школи зробили спробу перенести закони природного порядку на економічний розвиток суспільства, не розмежовуючи, а фактично ототожнюючи дію соціально-економічних та натуралістичних законів. При цьому їх основна заслуга полягає у спробі формалізувати та гармонізувати дію економічних законів та привнести логічність і парадигмальність в економічні дослідження як такі. Геніальною ідеєю назвав К. Маркс спробу Ф. Кене проаналізувати процес відтворення всього суспільного капіталу, що викладено в праці останнього «Економічні таблиці» [9].

Формування класичної політекономічної школи завершили основоположники марксизму К. Маркс та Ф. Енгельс, які привнесли в економічні дослідження принципи діалектичного розвитку та створили

на підставі використання нормативно-позитивістських підходів та історичного методу досліджень власну методологію, яка передбачала розгляд суспільно-економічного розвитку в контексті постійного еволюційного процесу [16]. Їх методологія в гносеологічному аспекті відзначалася науковою абстракцією, що передбачає відкидання другорядних факторів та чинників впливу на конкретні економічні явища та дозволяє при цьому заглибитися в їх суті.

Негативним у разі використання такого підходу є відсування ролі діяльності окремих людських індивідуумів на задній план, тобто нехтування суб'єктивним проявом соціально-економічних законів як таких. При цьому дія економічних законів, у їх соціальному аспекті, у марксистській теорії розглядається в контексті розгляду суспільно-економічних процесів, притаманних певному соціальному класу, але залишає поза увагою прояв дії цих законів через конкретного індивіда.

Слід зазначити, що використання методології діалектичного матеріалізму, а за своєю суттю – діалектичного натуралізму, була й залишається неоцінним внеском марксистської теорії в гносеологічний аспект наукових досліджень. У той же час, саме марксистська методологія викликала хвилю критики за нехтування роллю суб'єктивістського початку в дії економічних законів та розгляд їх прояву здебільшого на макроекономічному рівні.

Етапність становлення пізнавального процесу в економічних дослідженнях була визначена Дж. Девісом [26], який виокремив три основні періоди революційного оновлення сучасної економічної методології. Перший пов'язується з поширенням позитивізму в методологічні дослідження: операціоналізм П. Самуельсона та інструменталізм М. Фрідмана. Другий визначається пошуком ідей розвитку та нормалізації економічної науки з боку К. Поппера, І. Лакатоса та постпозитивізмом Т. Куна, з його висновком щодо наявності парадигмального плюралізму в економічних дослідженнях. Третій період Дж. Девіс пов'язує з подоланням нормативізму та появою нових методологічних напрямів наукових досліджень, таких, як риторичні дослідження, економетричне моделювання, використання міждисциплінарних підходів та економіки економічного знання. При цьому він має на увазі розробки з методології економічних досліджень М. Блауга [3], Т. Лоусона [27], Н. Картрайта [25].

На думку автора, структуризація революційного оновлення пізнавального процесу в новітніх економічних дослідженнях має бути розширена розглядом процесу економічного пізнання в межах п'яти етапів, перший із яких доцільно характеризувати здійсненням так званої «маржинальної» революції в методології економічних

досліджень. Засновниками цього напрямку економічних досліджень вважають таких видатних австрійських науковців, як К. Менгер, У.С. Джевонс і Л. Вальрас. Їх методологія передбачала не тільки перехід економічних досліджень із макроекономічного рівня на мікроекономічний, але й почала дієво, а не тільки з позицій опису, використовувати інструментарій та категоріальний апарат інших наук, зокрема алгебри та математичного аналізу.

Іншою революційною ознакою в разі такого підходу до економічних досліджень було повернення до суб'єктивізму, але на новому рівні його осмислення, у розгляді поведінки суб'єктів господарювання, як окремих осіб, так і підприємств із позицій раціоналізму (гедонізму) задоволення власних економічних інтересів.

У виокремленні другого, третього та четвертого етапів слід погодитися зі структуризацією Дж. Девіса, зазначивши при цьому необхідність визнання нового – п'ятого – етапу в пізнавальному процесі формування економічних знань. Становлення цього етапу передусім виходить із прояву на новому рівні проблеми співвідношення емпіричного та нормативного підходів у межах пізнавального процесу.

Виокремлення п'ятого етапу, революційного оновлення методології економічних досліджень, на думку автора, пов'язано з подальшим прискоренням господарських процесів у світовій економіці та в межах окремого підприємства, а отже, потребує прискорення проведення прикладних проектів наукового дослідження. У цьому контексті постає питання доцільності економічної інформації для прийняття своєчасних обґрунтованих управлінських рішень у мінливому економічному середовищі, тобто питання мінімізації часу обробки економічної інформації. У своїх дослідженнях І.О. Болдирєв [4; 5] доходить слушної думки, що сучасний натуралістичний підхід передбачає базування процесу пізнання не тільки на логічному аналізі отриманого знання, але й на когнітивно-психологічному, поведінковому, експериментальному та навіть психофізичному аналізі.

З іншого боку, розв'язання прикладних завдань у діяльності суб'єкта господарювання передбачає необхідність нормативно-системного опису явищ, для отримання можливості формалізованої постановки проблеми з метою програмного опрацювання та комп'ютерної обробки інформації, для отримання варіантів її розв'язання. Так, І.В. Лавров у своїх дослідженнях відзнає, що різноманітність та складність завдань, що виникають у різних сегментах економіки, формують методологічні вимоги до розвитку відповідних розділів наукового знання, окрема частина яких,

безперечно, буде визначатися в межах певної, відповідно до означених проблем, нормативної економічної теорії [14, с. 62]. Про формування саме такого підходу свідчать останні праці вітчизняних та зарубіжних науковців у галузі системного підходу: Я. Корнаї [13], Л. Блума [24], Г.Б. Клейнера [11], О.М. Пушкаря [18], Т.С. Клебанової [10], В.С. Стьопіна [22] та ін.

Окрім проблеми взаємоузгодження вихідних гносеологічних позицій для отримання нового знання, сучасний процес економічних досліджень ставить на новий рівень висунути ще Т. Куном проблему формування мультикалінеарних парадигмальних основ, на підставі яких висувається наукова гіпотеза.

Слід відзначити, що думки про необхідність фундаментального оновлення сучасної економічної теорії, яка базується на синергетичних, системних, інституціональних, інформаційних та інших парадигмах дослідження, чи хоча б еволюційну зміну, чи розвиток основних складових цих парадигм, дотримується багато вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких В.С. Стьопін [23], Г.Б. Клейнер [11], В.П. Котенко [12], Т.В. Гайдай [6] та ін. Усе це дозволяє констатувати перехід пізнавального процесу на новий рівень у гносеологічному аспекті.

Таким чином, проведений аналіз щодо проблематики наукових досліджень в економічній науці дозволяє зробити висновок про існування двох, з одного боку, протилежних, а з іншого – взаємообумовлених підходів щодо проведення наукових досліджень прикладного характеру під час формування так званого гносеологічного знання (рис.).

Перший полягає у натуралістично-позитивістському підході щодо нормалізації наукових досліджень. Другий – віддає перевагу емпірично-когнітивному початку в процесі пізнання. Саме взаємоузгодженість та комбінування цих підходів під час пізнавального процесу в сучасних економічних дослідженнях і визначає результативність останніх. Означені проблеми особливо гостро постають під час вирішення питання узгодженості фундаментальних та прикладних аспектів економічних досліджень.

Досліджуючи широке коло сучасних наукових вітчизняних та зарубіжних джерел щодо розвитку фундаментальних та прикладних розробок в економіці, П.М. Пархоменко зазначає, що, на відміну від об'єднання науковців біля основних методологічних орієнтирів в макроекономіці, на рівні прикладної економіки, на жаль, відсутня єдність думок щодо методології їх розв'язання. Саме в цьому полягає суті проблеми сучасних прикладних досліджень на мікрорівні. Тому,

незважаючи на досить широке коло питань, що розглянуті в означених роботах із загальної методології, досі не достатньо вирішеними залишаються проблеми визначення процедури ведення фундаментальних та, особливо, прикладних наукових досліджень в економіці.

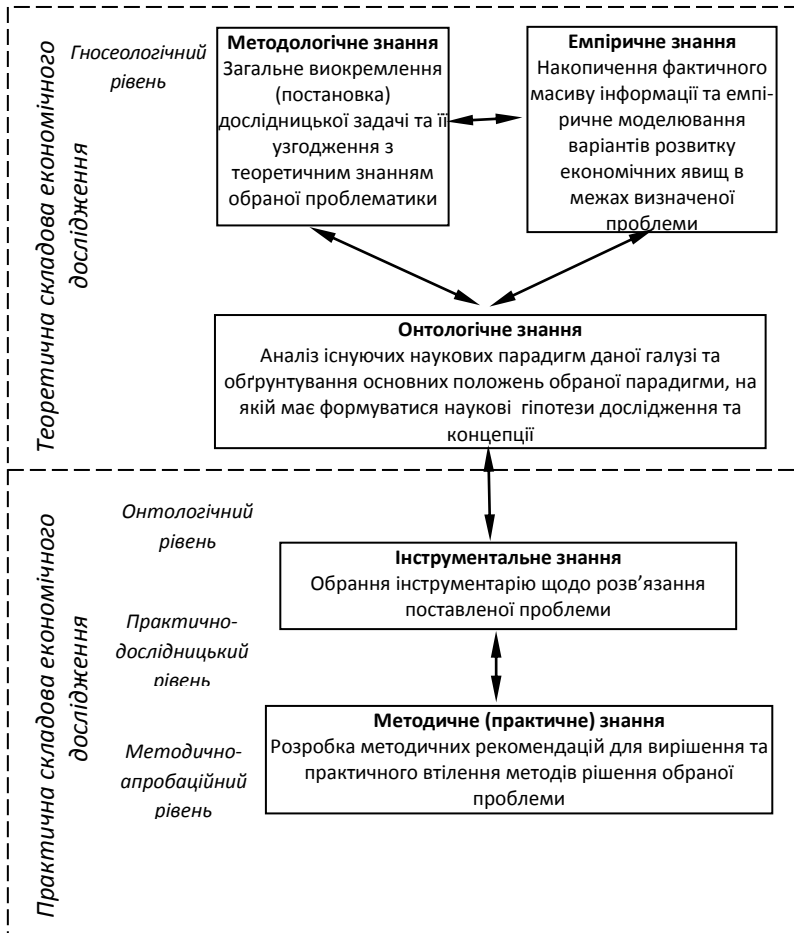
Для вирішення цих проблем пропонується типологізація процесу пізнавальної діяльності в питанні висунення гіпотези та розробки методики її підтвердження для практичного застосування. Це стосується й організації теоретичних та прикладних досліджень стосовно вирішення проблеми організації процесу управління інноваційними витратами в межах загальної системи економічної безпеки діяльності підприємства.

Функціонально-гносеологічна структура будь-якого економічного пізнання та його спрямування на практичну у діяльність суб'єктів господарювання, у тому числі в питаннях розробки та побудови системи ефективного управління інноваційними витратами, має містити системні елементи, притаманні будь-якому науковому дослідженню, що показано на рис.

Як видно з рисунка, теоретична складова процесу формування економічного знання являє собою складну дворівневу структуру. Перший, найзагальніший її рівень, – це визначення гносеологічних підходів до формування способів отримання наукового знання в теоретичній складовій. Другий характеризує практичну складову та належить до прикладних досліджень. Він формує інструментальне (функціональне) і методичне знання та базується на знаннях, набутих на першому рівні.

На першому рівні (теоретична складова) відбувається визначення методології з метою застосування найзагальніших законів, аксіом, наукових принципів. У сучасних наукових дослідженнях методологія визначається як багатопланове явище, що є досить сталою відносно інших частин пізнавального процесу складовою.

Так, у своїх дослідженнях наукової методології М. Блауг зазначає, що вона є системним способом визначення взаємозв'язку між теоретичними концепціями та обґрунтованими висновками про об'єктивну реальність [3, с. 18]. Григор'єв С.І. дає визначення методології як сукупності парадигм, загальних способів та принципів дослідження [8, с. 61]. У цій же праці він зазначає, що методологію не слід плутати з методикою науки, підкреслюючи, що остання є сукупністю прийомів та способів проведення дослідження.

Рисунок – Структуризація наукового знання в процесі дослідницької діяльності

При цьому перша визначає зміст та характер другої [8, с. 62]. Анан'їн О.І. зазначає, що в широкому розумінні економічна методологія – це «галузь знання, що вивчає економічну науку як вид людської діяльності» [2, с. 17]. Болдирев І.О., конкретизуючи це визначення, робить висновок, що методологією можна вважати систематичний опис та дослідження методу пізнання в науці, структури та функцій наукових знань, а також структури відношень між науковою теорією та реальністю [5].

На першому ж рівні, на думку автора, відбувається процес емпіричного осмислення висунутої проблеми на підставі когнітивного підходу та емпіричного моделювання дії методологічно визначених загальних законів та положень на основі осмислення конкретних проявів соціально-економічних явищ. Двобічним проявом таких процесів під час формування гносеологічного знання є наявність суб'єктивного та об'єктивного початків у пізнавальному процесі. Як справедливо зазначено В.С. Стьопіним, окремі спеціальні теоретичні закони не можуть бути прямо, логічно виведені із загальних соціально-економічних законів. Вони визначаються як результат проведення уявного експерименту над новими ідеальними об'єктами, які сконструйовані з ідеальних об'єктів вихідної теоретичної схеми [23, с. 38–46]. У процесі отримання теоретичного знання як основи наукового дослідження діалектичне та системне мислення має бути доповнене діатропічним способом пізнання, який, на думку С.І. Григор'єва, базується на допущенні можливості осмислення суспільно-економічних явищ в якості реалій, що не мають жорстко детермінованих, постійно діючих законів та передбачають появу якісно нових ознак, зміну векторального впливу дії загальних закономірностей у подальшому розвитку [8, с. 72].

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що процес розробки методології дослідження передбачає отримання методологічного, емпіричного й онтологічного знання та формує теоретичну частину наукових досліджень економічних явищ і процесів.

Слід зазначити, що Майер у своєму обґрунтуванні ролі економічної методології в розвитку суспільної наукової думки доходить висновку, що економічна теорія та економічна методологія являють собою особливі соціальні інститути, а економісти-дослідники створюють особливу соціальну групу, яка несе відповідальність за еволюційний розвиток сучасного суспільства [28, с. 78]. Економічна теорія, на думку А.С. Гальчинського, уособлює в собі розуміння суті економіки загалом, її визначальних явищ і процесів, обґрунтування понятійного апарату і типології соціально-економічних систем та формулювання системних економічних законів [7, с. 12].

Визначивши гносеологічні аспекти у формуванні сучасної методології наукових досліджень, необхідно підкреслити, що процес формування теоретичної складової наукових досліджень передбачає також обрання парадигми, у межах якої формулюється наукова гіпотеза дослідження, як видно з рисунка.

Типологізація та структурування наукового знання в ході прикладних економічних досліджень передбачають формування нормативних меж обраних парадигм під час наукового обґрунтування висунутих гіпотез щодо розв'язання прикладної проблеми дослідження. Останнє є третьою складовою теоретичної частини наукових досліджень та являє собою онтологічне знання. У свою чергу, саме визначення базових теоретичних основ парадигм чинить зворотний вплив на обрання дослідником наукових гіпотез та інструментарію їх підтвердження або спростування і методів, що застосовуються під час розробки прикладних методик. Тому слід зазначити, що в межах використання плюралістичного підходу до використання наукових парадигм, саме обрання системи парадигмальних положень, які мають бути покладені в основу висунення гіпотези, спрямованої на вирішення поставленої проблеми, є найскладнішим методологічним завданням сучасних економічних досліджень.

Висновки. Процес отримання нових знань у ході економічних досліджень може бути структурований двома рівнями, а саме: розробка теоретичної та практичної частини досліджень, які тісно взаємопов'язані та здійснюють як прямий, так і зворотний вплив одна на одну. На першому рівні, який визначається трьома формами отриманих знань – методологічною, емпіричною та онтологічною, – мають бути застосовані як нормативні методи, так і методи емпіричного моделювання, тобто логіко-об'єктивний і когнітивний підходи щодо осмислення проблеми та висунення гіпотези для її вирішення. Саме на цьому рівні системний та структурний способи пізнання мають бути доповнені діатропним способом мислення, який дозволяє по-новому інтерпретувати існуюче методологічне та емпіричне знання й визначити напрями його оновлення. Сучасне онтологічне знання повинно мати багатовекторальну спрямованість для обрання дієвого інструментарію та методик наукового дослідження у практичній частині знань.

Список літератури

1. Агапова И. И. История экономической мысли : курс лекцій / И. И. Агапова. – М. : ЭКМОС, 1998. – 248 с.
2. Ананьин О. И. Структура экономико-теоретического знания. Методологический анализ / О. И. Ананьин. – М. : Наука, 2005. – 244 с.
3. Блауг М. Методология экономической науки, или Как экономисты объясняют : учебное пособие / М. Блауг. – М. : Журнал «Вопросы экономики», 2008. – 416 с.
4. Болдырев И. А. Экономическая методология и постмодернизм / И. А. Болдырев // Вопросы экономики. – 2006. – № 11. – С. 59–78.

5. Болдырев И. А. Методология экономических исследований [Электронный ресурс] / И. А. Болдырев. – Режим доступа : <<http://conorus.org/repec/journal/2011-9-47-70г.pdf>>.
6. Гайдай Т. В. Методологічне значення теорії наукових парадигм для дослідження розвитку економічної науки / Т. В. Гайдай // Вісник Київ. ун-ту. Економіка. – 2005. – Вип. 75/76. – С. 62–65.
7. Гальчинський А. С. Методологія аналізу економічної глобалізації: логіка оновлення / А. С. Гальчинський // Економіка України. – 2009. – № 1. – С. 4–18.
8. Григорьев С. И. Начала современной социологии : учебное пособие для студентов социогуманитарных вузов / С. И. Григорьев, Ю. Е. Растов. – М. : РУСАКИ, 1999. – 237 с.
9. Кенэ Ф. Физиократы: избранные экономические произведения / Ф. Кенэ, А. Р. Ж. Тюрго, П. С. Дюпон де Немур. – М. : Эксмо, 2008. – 1200 с.
10. Моделирование экономической динамики / Т. С. Клебанова [и др.]. – Х. : ИНЖЕК, 2004. – 244 с.
11. Клейнер Г. Б. Системная парадигма и экономическая политика / Г. Б. Клейнер // Общественные науки и современность. – 2007. – № 2. – С. 141–149.
12. Котенко В. П. Парадигма как методология научной деятельности / В. П. Котенко // Библиосфера. Методология НИР. – 2006. – № 3. – С. 21–25.
13. Корнай Я. Системная парадигма / Я. Корнай // Вопросы экономики. – 2002. – № 4. – С. 41–48.
14. Лавров И. В. О проблематике нормативных исследований в экономике / И. В. Лавров // Вопросы экономики. – 2007. – № 7. – С. 59–72.
15. Мальтус Т. Р. Опыт о законе народонаселения / Т. Р. Мальтус. – М. : ЭКОНОВ, 1993. – 136 с.
16. Маркс К. Капитал. Т. 1 / К. Маркс. – 2-е изд. – М. : Политиздат, 1960. – 908 с.
17. Международная экономика / под общ. ред. А. Киреева. – М. : ТЕИС, 2006, Т.6. – 720 с.
18. Пушкарь А. И. Стратегические группы предприятий: концепция, методология, управление / А. И. Пушкарь, Ю. Е. Жуков, А. А. Пилипенко. – Х. : Кроссроуд, 2006. – 440 с.
19. Риккардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения [Электронный ресурс] / Д. Риккардо. – Режим доступа : <<http://books.efaculty.kiev.ua/isekvc/10/35/>>.
20. Сисмонди С. Новые начала политической экономии / С. Сисмонди. – М. : Соцэкгиз, 1937. – 248 с.
21. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – М. : Эксмо, 2007. – 960 с.
22. Степин В. С. Саморазвивающиеся системы и постнеклассическая рациональность / В. С. Степин // Вопросы философии. – 2003. – № 8.
23. Степин В. С. Теоретическое знание: структура, история, эволюция / В. С. Степин. – М. : Прогресс-Традиция, 2000. – 743 с.
24. Blume L. E. Economy as an evolving complex system. Current Perspectives and Future Directions / L. E. Blume, S. N. Durlauf. – N.Y. : Oxford University press, 2005. – 540 p.
25. Cartwright N. If no capacities then no credible worlds. But can models reveal capacities? / N. Cartwright // Erkenntnis. – 2009. – № 70 (1). – P. 45–58.

26. Davis J. B. The Turn in Economics and the Turn in Economic Methodology / J. B. Davis // Journal of Econ. Methodology. – 2007. – Vol. 14 (3). – P. 275–290.

27. Lawson T. Economics and reality / T. Lawson. – L. : Routledge, 1997. – 364 p.

28. Mayer T. Improving communication in economics: a task for methodologists / T. Mayer // Journal of Econ. Methodology. – 2001. – Vol. 8 (1). – P. 77–84.

29. Smith V. Bidding and auctioning institutions: experimental results / V. Smith // Bidding and auctioning for Procurement and Allocation / Y. Amihud (ed.). – N.Y. : NewYorkUniversityPress, 1976. – P. 43–64.

30. Steuart J. An Inquiry Into the Principles of Political Economy / James Steuart. – Dublin : Skinner-Row, 2004. – 424 p.

Отримано 30.03.2012. ХДУХТ, Харків.

© С.В. Лабунська, 2012

УДК 330.341.1

Л.Л. Носач, канд. екон. наук

П.Л. Гринько, асист.

ІННОВАЦІЙНА ДЕТЕРМІНАНТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Досліджено роль інноваційного фактора у підвищенні конкурентоспроможності національної економіки. Визначено умови досягнення країнами вищого рівня конкурентоспроможності. Виявлено залежність між рівнями конкурентоспроможності та інноваційної активності.

Исследована роль инновационного фактора в повышении конкурентоспособности национальной экономики. Определены условия достижения странами более высокого уровня конкурентоспособности. Выявлена зависимость между уровнями конкурентоспособности и инновационной активностью.

The article is devoted to research of the role of the innovating factor in increase of the competitiveness of national economy. The conditions of the achievement by the countries more high level of competitiveness are determined. Dependence between the levels of competitiveness and innovative activity.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сьогодні проблема конкурентоспроможності національної економіки стає все актуальнішою. Її значення зростає разом із науково-технічним